

**Інноваційна технологія розвитку художньо-естетичного світогляду
викладачів мистецьких дисциплін**

Анотація: В статті теоретично обґрунтовується технологічне забезпечення андрагогічної моделі системи розвитку художньо – естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін, як основи їхньої педагогічної майстерності.

Ключові слова: мистецтво, викладачі мистецьких дисциплін, художньо-естетичний світогляд, організаційно-методична система, педагогічна майстерність, педагогічна технологія.

Сьогодні у дослідженні процесу формування світогляду особистості існує чималий науковий доробок. Разом з тим, слід вказати на неповне висвітлення цієї проблеми, неоднозначність її, іноді, протилежність позицій дослідників щодо визначення поняття світогляду, методів і технологій розвитку художньо-естетичного світогляду вчителів мистецьких дисциплін, зокрема у системі післядипломної педагогічної освіти. Післядипломна освіта перш за все орієнтована на реалізацію нових концептуальних положень Міністерства освіти і науки України щодо оновлення та розширення тематики програм освітньої діяльності підвищення фахової кваліфікації педагогічних і керівних кадрів, зокрема загальноосвітніх навчальних закладів. З огляду на це, існує необхідність у високопрофесійній підготовці, перепідготовці та діяльності педагогів мистецьких дисциплін, готових до самостійного творчого пошуку, впровадження інноваційних педагогічних технологій, організації художньо-естетичного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах на принципово нових засадах, що потребує розробки та впровадження нових технологій викладання предметів художньо-естетичного циклу у системі післядипломної педагогічної освіти.

Специфіка викладання на курсах підвищення кваліфікації вчителів художньо-естетичного циклу виявляється в тому, що лектор-викладач повинен уміти створювати такі педагогічні ситуації, під час яких моделюються різні форми і методи мистецько-педагогічної діяльності, що

використовуються на уроках в загальноосвітніх закладах. Тому вчителі, які викладають мистецькі дисципліни повинні осмислено підходити до вибору того чи іншого методу, вміти пов'язати використання методів зі змістом конкретної діяльності (музичної, художньої, мистецтвознавчої, проектної тощо), одночасно інтегрувати один метод у інший, виходячи із природи того чи іншого мистецтва, поєднувати спеціальні методи з активним, проблемним, інтерактивним навчанням в контексті дидактики.

На основі ґрунтовного аналізу спеціальної наукової літератури, вивчення вітчизняного і зарубіжного педагогічного досвіду в галузі досліджуваної проблеми нами розроблено технологічне забезпечення андрагогічної моделі розвитку художньо - естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін у закладах післядипломної педагогічної освіти, що дає можливість створення сприятливих умов для їхнього саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації.

Методологічну базу розробленої педагогічної технології розвитку художньо – естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін становлять праці з проблем: технологічного забезпечення освітнього процесу (Г. Беспалько, В. Монахов, М. Кларін, Г. Ксензова, С. Кульневич, О. Пехота, Г. Селевко, С. Сисоєва, С. Сполдинг та ін.); мистецько-педагогічної діяльності вчителів (Б. Брилін, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Олексюк, В. Орлов, О. Отич, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Шевнюк, О. Щолокова, Б. Юсов). У роботах В. Воронцової, С. Крисюка, А. Кузьмінського, В. Маслова, Н. Протасової, Е. Нікітіна, О. Тонконога, Н. Чегодаєва, П. Худомського сформульовані основні науково-теоретичні і практичні передумови реформування системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Проблеми андрагогіки розглядають А. Деркач, С. Змейов, Н. Клокар, І. Колеснікова, Н. Кузьміна, Л. Лук'янова, Л. Набока, Н. Ничкало, О. Пехота, В. Пуцов, Л. Сігаєва, А. Старєва та інш. Питання післядипломної освіти вчителів мистецьких дисциплін розглядалися окремими вітчизняними дослідниками в аспектах підготовки вчителів музики (С. Ковальова, О. Лобач, Л. Масол, Н. Мурована, М. Найденко), образотворчого мистецтва (О. Башкардін, В. Ружицький, Т. Саєнко, Г. Сотська), інтегрованих курсів,

зокрема художньої культури (Л. Кондратова, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Пономарьова, О. Просіна).

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні складових педагогічної моделі і технології розвитку художньо – естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін: форм, методів, методичних прийомів, які заохочували б кожного професіонала до постійного пошуку шляхів духовного зростання й забезпечили безперервне професійне удосконалення, професійно – особистісне самоутвердження.

У сфері неперервної освіти освіта дорослих має свій категоріальний апарат, ключовою дефініцією якого є термін “*андрагогіка*”. Наука про освіту дорослих, складає окрему галузь вікової педагогіки. Головним завданням *андрагогіки* є формування у дорослих суб’єктів актуальних компетенцій прикладного характеру за досить обмежених проміжків часу. Поняття “*педагогіка*” і “*андрагогіка*” мають спільну грецьку етимологію. Перше дослівно означає: веду, виховую дитину, друге – керую, виховую дорослу людину [1, с. 4.]. Визначаючи сутність і основні параметри освіти за характером стосунків суб’єктів процесу, І. Зязюн наголошує на суттєвих відмінностях у “*педагогічній*” й “*андрагогічній*” моделях. Так, у педагогічній домінуюче становище належить викладачеві, який визначає всі основні параметри: цілі, зміст, форми, методи. Той, хто навчається має підпорядковане, залежне становище і не має можливості серйозно впливати на планування, оцінювання і корекцію процесу навчання. Основна задача учня у даному випадку – сприймання і засвоєння переданого йому соціального досвіду. Відповідно весь технологічний ланцюжок зорієнтований в основному на педагога. В андрагогічній моделі тому, хто навчається, належить провідна роль. Доросла людина прагне до самореалізації, самостійності, самоуправління. Вона володіє певним життєвим (побутовим, соціальним, професійним) досвідом. Тому й розраховує на невідкладне використання одержаних нових умінь і навичок. Її навчальна діяльність значною мірою визначається часовими, просторовими, побутовими, професійними, соціальними факторами, які можуть обмежувати

процес навчання. Він має бути організованим і активним у сумісній діяльності з викладачем на всіх етапах планування, реалізації, оцінювання і, певною мірою, корекції його власного навчального процесу [2, с. 337 -338].

Модель організаційно методичної системи розвитку художньо – естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін має андрагогічну спрямованість, тобто є представником навчального об'єкта, в системі післядипломної освіти і є носієм характерних рис педагогічних технологій і методик навчання дорослої людини. Першочерговими для впровадження розробленої моделі є ідеї *андрагогічного, акмеологічного, аксіологічного, особистісного, діяльнісного, диференційованого, комунікативного та культурологічного підходів*, що ґрунтуються на сучасних філософських та педагогічних концепціях, де на перший план висувається необхідність формування суб'єктних характеристик викладачів мистецьких дисциплін відносно забезпечення сталості особистісно-професійного саморозвитку та здатності навчатися й професійно розвиватися впродовж життя. Така модель актуалізує прагнення викладачів до самореалізації у професійній діяльності, спонукає до пошуку можливих індивідуальних шляхів самовизначення, саморозвитку й самореалізації

Методологічні підходи, принципи, шляхи і напрями утворення й функціонування особистісно орієнтованої андрагогічної моделі організаційно методичної системи розвитку художньо – естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін в системі післядипломної освіти тісно пов'язані із *метою* її функціонування, яка полягає у педагогічному управлінні становленням особистості професіонала в галузі мистецької освіти відповідно до нових освітніх ідеалів, що орієнтують на формування особистісних якостей суб'єкта, розкриття у навчально-виховному процесі цілісної та гармонійної картини світу з повноцінним відображенням у ній явищ культури, через індивідуальне опанування нею тих світоглядних смислів, які відкриваються їй в ході освоєння інформативного змісту навчального матеріалу у сфері мистецько-педагогічної

діяльності в ході підвищення кваліфікації у системі післядипломної педагогічної освіти на основі розробленої концептуальної моделі.

Мета конкретизується у **завданнях** з розвитку художньо – естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін, які відбивають конкретні педагогічні дії щодо становлення у слухачів курсів підвищення кваліфікації цієї сутнісної системної інтегративної якості:

1. Формування потреб і стійких домінуючих мотивів до розвитку художньо - естетичного світогляду учнів і власного світоглядного саморозвитку у мистецько-педагогічній діяльності.

2. Розширення та систематизація мистецтвознавчого тезаурусу з метою поглиблення художньо - смислової сфери викладачів.

3. Розвиток здатності до декодування (інтерпретації, тлумачення, роз'яснення смислового змісту) творів мистецтва як художніх символів.

4. Орієнтація викладачів на естетичну спрямованість у відборі мистецьких творів, оснований на духовних і загальнолюдських цінностях, гуманістичних ідеалах.

5. Формування методологічної культури викладачів шляхом визначення стратегії відбору специфічних методів та методологічних підходів щодо організації педагогічної діяльності викладачів мистецьких дисциплін, спрямованої на розвиток здатності учнів до сприймання, оцінювання і творчої діяльності в мистецтві.

6. Мотивація викладачів щодо застосування мистецьких знань, світоглядних установок і власного педагогічного досвіду у обраній професійній сфері.

Розроблену модель ми розглядаємо як цілісний педагогічний процес розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін, що являє собою форму синтезу, взаємопроникнення об'єктивних наукових знань у сфері художньої культури та суб'єктивного їх осмислення з педагогічних та особистісно-світоглядних позицій в системі смислової регуляції їх професійної діяльності.

З метою впровадження означеної адрагогічної моделі у педагогічний процес закладів післядипломної освіти ми розробили технологічне забезпечення розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін. Ми визначаємо *педагогічну технологію розвитку художньо – естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін* як цілісний процес, що включає постановку цілей, орієнтованих на досягнення результату, організацію всього процесу навчання із забезпеченням педагогічних умов для формування специфічних знань й умінь спрямованих на досягнення високого – “мистецького” рівня їхньої педагогічної майстерності. Фундаментом педагогічної майстерності викладачів мистецьких дисциплін є професійне спілкування особистості вчителя з художнім текстом, який має потужний освітній й світоглядний потенціал, що виявляється у пошуках смислу художнього твору, коли не тільки здобуваються певні мистецькі знання і навички, а здійснюється переосмислення особистісної позиції щодо художньо - естетичних та етичних цінностей, ідеалів, переконань. Через пошуки смислових значень символів у текстах культури здійснюється розвиток культури педагога й культури учня, що поєднує логіку дослідника із художньо-естетичною образністю митця. Результат високого рівня художнього пізнання, художнього творення залежить від мети, яку ставлять перед собою педагоги й способів, якими вони намагаються її досягти.

Сутність запропонованої технології полягає у такій організації підвищення кваліфікації, за якої розвиток художньо – естетичного світогляду стає сенсом і метою власної професійно-педагогічної діяльності. Це передбачає корекцію змісту процесу підвищення кваліфікації викладачів мистецьких дисциплін з метою забезпечення його спрямованості на розвиток професійного художньо - педагогічного мислення, здатності добирати, аналізувати й синтезувати здобуті знання у досягненні педагогічної мети; особистісної естетичної забарвленості знань; майстерного володіння специфічними мистецько – педагогічними методами, методиками й технологіями.

Системоутворювальним компонентом педагогічної технології розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін є зміст підвищення їхньої кваліфікації у закладах післядипломної педагогічної освіти. Зміст технології – багатоаспектний, оскільки формується водночас на всіх рівнях: культурологічному, методологічному, теоретичному, методичному, технологічному. *Складовими технології є:* педагогічне цілепокладання; відбір і структурування змісту підготовки викладачів мистецьких дисциплін в системі післядипломної освіти (форми, методи, прийоми навчання, алгоритм діяльності його суб'єктів); її науково-методичний та навчально-методичний супровід, а також її педагогічний результат. Специфіка педагогічної технології розвитку художньо – естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін визначається вибором комплексу організаційних форм і методів проблемного, активного, інтерактивного, ситуаційного та спеціального навчання, які взаємодіють між собою, й серед яких ми пропонуємо наступні методи:

– *проблемні* методи (проблемно-пошуковий, дослідницький, евристичний, емпатії, проблемна ситуація на основі проблемного запитання, аналіз конкретних ситуацій, метод “креативного поля”);

– *активні* методи (самостійна робота, проблемні й творчі завдання, “мозкова атака” (брейнстормінг), неімітаційні та імітаційні методи (неігрові, театралізовані, ігрові), метод дискусії, метод полеміки;

– *інтерактивні* методи (*тренінгові методи*: метод конкретних ситуацій; метод прес, “телевізійне ток-шоу”; *прийоми інтерактивного навчання*: “акваріум”, коло ідей, “мікрофон”, “ажурна пилка”, навчання в командах досягнень, ”мозковий штурм”, ”снігова куля тощо”);

– *специфічно-мистецькі* методи: методи емоційної (Е. Абдуллін) або художньої (Л. Предтеченська) драматургії уроку, метод художньої інтеграції (Л. Масол, М. Лещенко, Б. Юсов), метод фасилітованої дискусії (Д. Григор'єв, Н. Крилова, Л. Масол) і діалогу (полілогу) культур (О. Рудницька, Н. Миропольська, О. Щолокова); методу проблематизації (Д. Григор'єв, О. Шевнюк); асоціативно-метафоричний (О. Шевнюк); методи імпровізації;

створення художніх образів; стимулювання художнього навчання; цілеспрямованої активізації художньої діяльності; художньо – психологічної підтримки (Г. Падалка); методи інтерпретаційно - педагогічного опрацювання художнього твору в ракурсі феноменологічної редукції (О. Бурська, І. Гринчук, В. Орлов) та феномено - діалектичного методу О.Лосєва (Л. Ісьянова); метод педагогічних проєктів, мистецьких зокрема (Д. Євсєєв, Л. Масол, Н Миропольська, О. Щолокова, А. Хуторський, О. Шевнюк) тощо.

Ці методи, орієнтовані на усвідомлення суб'єктно значущих смислів культурного тексту як засобу розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін відкривають, викладачам принципово нові можливості мистецтвознавчого, естетичного, художньо-педагогічного аналізу різних мистецьких жанрів, видів, стилів, а також для їх індивідуально творчої інтерпретації й самостійної адекватної художньо-естетичної оцінки явищ художньої культури.

Вибір методів зумовлює використання наступних *форм* навчання. Вивчення системи післядипломної педагогічної освіти показало[2; 3; 4; 5], що на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників склалася така дидактична схема: лекція + семінарське заняття + ділові ігри + тренінги + обмін досвідом + захисти залікових робіт (авторських проєктів) + підсумки роботи (корекція). Здійснюється проведення практичних занять у формі Інтернет - практикуму.

У курсовий період – фахові (профільні), проблемно-тематичні, авторські курси, основою яких є: проблемна лекція, лекція-презентація, наративна лекція, проблемний семінар-практикум, семінар-дискусія; кооперативне навчання: робота в парах, “ротаційні трійки”; “круглий стіл”, тренінги, самопідготовка, практикуми уроків мистецтва (музики, образотворчого мистецтва, художньої культури), консультації, брифінги, науково-методична лабораторія обміну педагогічним досвідом.

Підвищення кваліфікації і науково-методичне супроводження суб'єкта професійної діяльності в *міжкурсний період* здійснюється шляхом проведення комплексу взаємопов'язаних організаційно-педагогічних, науково-методичних,

дослідно-експериментальних і соціальних заходів як: науково-методичні об'єднання, круглі столи, регіональні семінари, семінари-практикуми, тренінги, адресна методична допомога, засідання творчих груп, конференції, а також форми самоосвіти - дистанційна освіта, аудіо засоби, мультимедійні засоби, Інтернет ресурси; написання авторських програм, посібників, підручників тощо.

Оскільки всі організаційні форми навчання реалізуються у навчальному процесі підвищення кваліфікації, через ті чи інші елементи цього процесу – технологію розвитку художньо - естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін розглядаємо як системну структуру: актуалізація опорних знань (проводиться у формі бесіди); опрацювання нової інформації, яке супроводжується мультимедійною презентацією; формування активної пізнавальної мотивації, суб'єктності тих, хто навчається; розвивальне диференційоване закріплення, яке здійснюється у процесі розв'язання навчальних завдань різних рівнів складності, творчої пошукової, аналітико-синтетичної діяльності; узагальнювального повторення, яке проводиться під час звітної конференції-практикуму за змістом теми і способами діяльності, з акцентом на способах; захист мистецько - педагогічних проєктів; підведення підсумків.

Пропонована проблемно-модульна технологія передбачає відбір змісту навчання, уможлиблює неперервність і різноманітність форм навчання (очна, заочна, очно-заочна, індивідуальна, пролонгована, дистанційна), поетапність організації освітньої діяльності (підготовчий, базовий та впроваджувальний етапи підвищення кваліфікації), що відповідає потребам системи підвищення кваліфікації в концентрованій освіті (одержання інформації в стислі терміни) й ефективно застосовується у специфічних умовах навчання дорослих.

Такий підхід дозволяє застосовувати модульно-рейтингову систему організації процесу розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін у системі підвищення кваліфікації. Зокрема, зауважимо, що модулі, розроблювані в межах діяльнісного підходу, характеризуються автономністю, оскільки навчальна діяльність розглядається як варіативна послідовність дій і операцій. У цьому контексті дії незалежні одна від одної.

Співвіднесеність за такого підходу відноситься до змісту, а не до процесу (адже один модуль різні слухачі засвоюють із різною швидкістю). Особливу увагу приділено удосконаленню змісту мистецько-педагогічних курсів з виокремленням модулів: *соціально-гуманітарного, професійно-мистецького, діагностико-аналітичного*. Кожен модуль має своє змістове наповнення і передбачений обсяг годин, залежно від форми навчання, кваліфікації, мети, напрямів і запитів, категорій викладачів мистецьких дисциплін. Розподіл навчального навантаження за професійними модулями зумовлений: по-перше, постійним підвищенням вимог до професіоналізму сучасного вчителя, по-друге, бажанням більшості педагогів задовольнити свої професійні запити в процесі підвищення кваліфікації.

Курси підвищення кваліфікації та заходи міжкурсого періоду оптимально поєднують теоретичний та практичний блоки питань для поглиблення фахових знань, вироблення практичних умінь і навичок, максимально враховують професійні та індивідуальні запити особистості і передбачають різні форми навчання: денну, очно-заочну, очно-дистанційну, пролонговану та індивідуальну. У дослідженні проведення курсів розглядається нами як базовий етап підвищення кваліфікації, рівня професійної майстерності та загальної культури педагогічних працівників, розвитку їхнього художньо-естетичного світогляду.

Організаційною структурою педагогічної технології розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін є три послідовні етапи процесу підвищення кваліфікації педагогічних працівників, а саме: *орієнтаційний* (докурсний), *моделюючий базовий* (курси підвищення кваліфікації) і *впроваджувальний* (післякурсний) етапи, взаємозумовлених та взаємопов'язаних причинно-наслідковими зв'язками із компонентами розробленої нами моделі: *мотиваційно-цільовим, інформаційно-гностичним, інтерпретаційно-творчим, педагогічно-проективним*, які детермінують один одного у процесі теоретичного та практичного навчання і становлять алгоритм вивчення окремої теми, цілісного модулю, курсу та спецкурсу в цілому.

Структурування змісту технології розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін передбачало розробку і

впровадження у навчально-виховний процес підвищення їхньої кваліфікації, навчальні плани і програми освітньої діяльності таких авторських і проблемно-тематичних курсів: авторський курс “Специфіка розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін”; інтегрований спецкурс: “Методологічна культура викладачів мистецьких дисциплін” (для вчителів музичного, образотворчого мистецтва та художньої культури); творча майстерня “Аксіологія мистецтва” в рамках якої передбачалось проведення феноменологічного практикуму “Педагогічна інтерпретація творів мистецтва”, де слухачам пропонувалось виконання системи творчо-евристичних та художньо-інтерпретаційних завдань.

Таким чином, художньо-педагогічний досвід вчителів мистецьких дисциплін базується на набутих ним знаннях, уміннях та навичках у сфері художньої та педагогічної діяльності, включає в себе мистецтвознавчу, культурологічну та психолого-педагогічну підготовку, виконавську майстерність, організаційно-комунікативні навички. Впровадження педагогічної технології розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін забезпечує неперервність курсового та міжкурсного періодів, ефективність її полягає у створенні педагогічних умов для синтезу, взаємопроникнення об’єктивних знань у сфері художньої культури та суб’єктивного їх осмислення з педагогічних та особистісно-світоглядних позицій в системі смислової регуляції професійної діяльності викладачів.

Перспективою подальших пошуків у напрямку дослідження є обґрунтування етапів впровадження педагогічної технології розвитку художньо-естетичного світогляду викладачів мистецьких дисциплін у навчальний процес підвищення їхньої кваліфікації в системі післядипломної педагогічної освіти.

Література:

1. Змеев С. Андрагогика: основы теории и технологии обучения взрослых / С. Змеев. – М.: ПЕРСЭ, 2003. – 207 с.
2. Пехота О.М., Пуцов В.І., Набока Л.Я., Сараєва А.М. Андрагогічні проблеми у підготовці викладачів для системи післядипломної освіти / Пехота О.М., Пуцов В.І., Набока Л.Я., Старєва А.М. – К., 2006. – 96 с

3. Протасова Н. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку/ Н.Протасова. – К., 1998. – 176 с.

4. Пуцов В. і І. Системний підхід до організації науково-методичної роботи / В.І. Пуцов // Післядипломна освіта України. – 2002. – № 2. – С. 13-15